

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.6.3>

УДК 338.43:330.322:339.9

Н. М. Котвицька,

*д. е. н., доцент кафедри економіки, фінансів та обліку,
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0864-1470>

А. М. Дем'яник,

*аспірант кафедри економіки, фінансів та обліку,
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-8586-7970>

Ю. М. Немчиков,

*аспірант кафедри економіки, фінансів та обліку,
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-3311-1934>

ІНВЕСТИЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ЗАСІБ ЗМІЦНЕННЯ ЇХ ПОЗИЦІЙ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

N. Kotvytska,

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of
Economics, Finance and Accounting,*

Private Higher Education Institution «European University»

A. Demyanyuk,

*Postgraduate student of the Department of Economics, Finance and Accounting,
Private Higher Education Institution «European University»*

Yur. Nemchykov,

*Postgraduate student of the Department of Economics, Finance and Accounting,
Private Higher Education Institution «European University»*

INVESTMENT STRATEGIES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AS A TOOL FOR STRENGTHENING THEIR POSITIONS IN INTERNATIONAL MARKETS

Стаття присвячена дослідженню ролі інвестиційних стратегій аграрних підприємств у зміцненні їх конкурентних позицій на міжнародних ринках сільськогосподарської продукції. У роботі проаналізовано сучасні тенденції розвитку аграрного сектору, визначено ключові фактори, що впливають на формування інвестиційних стратегій сільськогосподарських підприємств, та обґрунтовано їх значення для підвищення експортного потенціалу. Розглянуто основні види інвестиційних стратегій, їх переваги та недоліки в контексті міжнародної діяльності аграрних підприємств. Особливу увагу приділено аналізу технологічних інновацій, модернізації виробничих потужностей та розвитку інфраструктури як пріоритетних напрямів інвестування. Запропоновано комплексний підхід до формування інвестиційної стратегії аграрних підприємств, що враховує специфіку міжнародних ринків та сучасні вимоги до якості продукції. Результати дослідження можуть бути використані керівництвом аграрних підприємств для підвищення ефективності їх міжнародної діяльності та зміцнення конкурентних позицій на глобальних ринках.

This article is devoted to the study of the role of investment strategies of agricultural enterprises in strengthening their competitive positions in international agricultural markets. The paper analyzes current trends in the development of the agricultural sector, identifies key factors influencing the formation of investment strategies of agricultural enterprises, and substantiates their importance for increasing export potential. The main types of investment strategies, their advantages and disadvantages in the context of international activities of agricultural enterprises are considered. Special attention is paid to the analysis of technological innovations, modernization of production facilities and infrastructure development as priority areas for investment. A comprehensive approach to the formation of investment strategy of agricultural enterprises is proposed, taking into account the specifics of international markets and modern requirements for product quality and sustainability. The study emphasizes the importance of aligning

investment planning with global market dynamics, international trade policies, and long-term development goals. It is shown that agricultural enterprises need to integrate environmental, social, and governance (ESG) criteria into their investment decisions to ensure long-term competitiveness. The research results can be used by the management of agricultural enterprises to increase the efficiency of their international activities and strengthen competitive positions in global markets through rational investment allocation and risk diversification. The study reveals that successful implementation of investment strategies requires a systematic approach, adequate financial resources, strategic foresight, and a deep understanding of international market dynamics, trade barriers, and regulatory frameworks. Modern agricultural enterprises face increasing pressure from global competition, climate change, environmental regulations, and changing consumer preferences, which necessitates forward-looking investment strategies. The research methodology includes analysis of statistical data, case studies of successful agricultural enterprises, expert interviews, and evaluation of current market trends. The findings demonstrate that enterprises with well-developed and adaptable investment strategies show significantly better performance and resilience in international markets compared to those with fragmented or reactive approaches.

Ключові слова: *інвестиційні стратегії, аграрні підприємства, міжнародні ринки, конкурентоспроможність, експортний потенціал, технологічні інновації.*

Keywords: *investment strategies, agricultural enterprises, international markets, competitiveness, export potential, technological innovations.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний розвиток світової економіки характеризується посиленням глобалізаційних процесів та інтенсифікацією міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією. В умовах зростаючої конкуренції на міжнародних аграрних ринках особливого

значення набуває проблема підвищення конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств та їх успішної інтеграції у глобальні продовольчі ланцюги. Аграрний сектор України традиційно відіграє важливу роль у національній економіці, забезпечуючи значну частку експортних надходжень та створюючи робочі місця для мільйонів громадян. Однак в умовах сучасних викликів, пов'язаних із кліматичними змінами, волатильністю цін на продовольчі товари, посиленням екологічних вимог та технологічними трансформаціями, вітчизняні аграрні підприємства стикаються з необхідністю кардинального перегляду своїх стратегічних підходів до розвитку.

Особливо актуальною стає проблема формування ефективних інвестиційних стратегій, здатних забезпечити довгострокову конкурентоспроможність аграрних підприємств на міжнародних ринках. Адже саме інвестиції в модернізацію виробництва, впровадження інноваційних технологій, розвиток інфраструктури та підвищення якості продукції є ключовими факторами успіху в міжнародній торгівлі сільськогосподарською продукцією. Зв'язок даної проблеми з важливими науковими завданнями полягає у необхідності розробки теоретико-методологічних основ формування інвестиційних стратегій аграрних підприємств, що враховують специфіку міжнародних ринків та сучасні тенденції їх розвитку. З практичної точки зору, дослідження цієї проблематики дозволить сформулювати конкретні рекомендації для керівництва аграрних підприємств щодо оптимізації їх інвестиційної діяльності з метою підвищення експортного потенціалу та зміцнення позицій на міжнародних ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інвестиційних стратегій аграрних підприємств знаходиться у центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Значний внесок у розробку теоретичних основ інвестиційного планування в аграрному секторі внесли такі вчені, як П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, В.Я. Месель-Веселяк, які досліджували питання інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств та їх адаптації до ринкових умов [1, с. 45-67]. Особливості

формування конкурентних стратегій аграрних підприємств на міжнародних ринках розглядали М.І. Кісіль, В.І. Власов, Т.О. Чайка, які обґрунтували необхідність системного підходу до управління конкурентоспроможністю сільськогосподарської продукції [2, с. 123-145]. Їх дослідження показали, що успіх на міжнародних ринках значною мірою залежить від якості стратегічного планування та ефективності інвестиційної політики підприємств. Питання технологічної модернізації аграрних підприємств як основи підвищення їх експортного потенціалу досліджували О.В. Крисальний, Л.О. Мармуль, С.М. Кваша [3, с. 78-92]. Вони встановили, що інвестиції в сучасні технології є критично важливими для забезпечення відповідності продукції міжнародним стандартам якості та безпеки. Зарубіжні дослідники, зокрема Д. Нортон, Р. Каплан, М. Портер, розробили фундаментальні підходи до стратегічного управління та формування конкурентних переваг підприємств [4, с. 234-267]. Їх роботи стали методологічною основою для багатьох досліджень у сфері стратегічного менеджменту аграрних підприємств. Аналіз фінансових аспектів інвестиційної діяльності в аграрному секторі здійснили А. Данкверт, С. Гудвін, М. Шаффер, які дослідили вплив різних джерел фінансування на ефективність інвестиційних проєктів сільськогосподарських підприємств [5, с. 156-178]. Їх висновки підтверджують важливість диверсифікації джерел інвестиційного капіталу для забезпечення стабільного розвитку підприємств.

Однак, незважаючи на значну кількість досліджень у цій сфері, багато аспектів формування інвестиційних стратегій аграрних підприємств залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, потребують поглибленого аналізу питання адаптації інвестиційних стратегій до специфіки різних міжнародних ринків, оцінки ефективності різних типів інвестицій для підвищення експортного потенціалу, а також розробки комплексних методичних підходів до вибору оптимальних інвестиційних рішень в умовах невизначеності міжнародних ринків.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів формування інвестиційних стратегій

аграрних підприємств як засобу зміцнення їх конкурентних позицій на міжнародних ринках сільськогосподарської продукції.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку міжнародних аграрних ринків; дослідити особливості формування інвестиційних стратегій аграрних підприємств в умовах глобалізації; визначити ключові фактори, що впливають на ефективність інвестиційних стратегій у контексті міжнародної діяльності; обґрунтувати пріоритетні напрями інвестування для підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств; розробити рекомендації щодо оптимізації інвестиційних стратегій аграрних підприємств з метою зміцнення їх позицій на міжнародних ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародні аграрні ринки у XXI столітті характеризуються динамічними змінами, зумовленими множинністю факторів економічного, технологічного та соціального характеру. Глобальний обсяг торгівлі сільськогосподарською продукцією протягом останнього десятиліття демонструє стійку тенденцію до зростання, досягаючи трильйонних показників у доларовому еквіваленті [6, с. 23].

Ключовими тенденціями розвитку міжнародних аграрних ринків є посилення концентрації виробництва у країнах з найбільш сприятливими природно-кліматичними умовами, зростання ролі транснаціональних агрохолдингів, а також підвищення значущості екологічних та соціальних стандартів у міжнародній торгівлі сільськогосподарською продукцією. Особливе місце в структурі міжнародної торгівлі займають зернові культури, олійне насіння та продукти його переробки, м'ясо та м'ясопродукти, молочна продукція. Ці товарні групи формують основу глобальної продовольчої безпеки та є об'єктом особливо інтенсивної конкуренції між провідними країнами-експортерами [7, с. 89-105]. Аналіз динаміки цін на основні види сільськогосподарської продукції свідчить про їх високу волатильність, зумовлену впливом численних факторів: кліматичних умов, геополітичних подій, валютних коливань, змін у торговельній політиці провідних країн світу.

Така нестабільність створює як додаткові ризики, так і нові можливості для аграрних підприємств, здатних швидко адаптуватися до мінливих ринкових умов. Інвестиційна стратегія аграрного підприємства являє собою довгострокову програму дій, спрямовану на оптимальне розміщення фінансових ресурсів з метою досягнення стратегічних цілей розвитку та забезпечення конкурентних переваг на цільових ринках. В контексті міжнародної діяльності така стратегія повинна враховувати специфічні особливості зарубіжних ринків, міжнародні стандарти якості та безпеки продукції, а також вимоги до сталого розвитку. Формування ефективної інвестиційної стратегії базується на комплексному аналізі внутрішнього потенціалу підприємства та зовнішнього середовища його функціонування. До ключових елементів такого аналізу належать оцінка фінансових можливостей підприємства, технологічного рівня виробництва, кадрового потенціалу, а також дослідження ринкових тенденцій, конкурентного середовища та регуляторних вимог [8, с. 167-189].

У теоретичному плані можна виділити кілька основних типів інвестиційних стратегій аграрних підприємств (табл. 1).

Усі стратегії мають потенціал зміцнення конкурентоспроможності аграрних підприємств на міжнародному рівні, проте ефективність їх реалізації залежить від гармонійного поєднання: фінансових можливостей, рівня управлінської компетентності, зовнішніх умов (ринкова кон'юнктура, регулювання, попит). Комбінація кількох стратегій (наприклад, технологічної модернізації з вертикальною інтеграцією або інновацій з диверсифікацією) може забезпечити більш стійку позицію на глобальних ринках.

Таблиця 1. Основні типи інвестиційних стратегій аграрних підприємств

№ з/п	Тип інвестиційної стратегії	Коротка характеристика	Основні напрями інвестування
1	Стратегія технологічної модернізації	Спрямована на оновлення технічної бази та впровадження сучасних аграрних технологій	Нове обладнання, агротехнології, системи управління якістю
2	Стратегія вертикальної інтеграції	Орієнтована на розширення виробничого ланцюга та підвищення контролю над логістикою та збутом	Переробка, логістика, дистрибуція
3	Стратегія диверсифікації	Передбачає зниження ризиків шляхом виходу на нові ринки або виробництва нових видів продукції	Нові продукти, освоєння нових регіонів/країн
4	Стратегія інновацій	Фокусується на інвестиціях у R&D та розробці інноваційної продукції з високою доданою вартістю	Дослідження, розробки, нові технології, створення унікальних товарів

Джерело: сформовано на основі [8].

Рис. 1. Фактори впливу на ефективність інвестиційних стратегій аграрних підприємств

Джерело: сформовано на основі [9, с. 78-95].

Ефективність інвестиційних стратегій аграрних підприємств значною мірою залежить від правильного врахування множини факторів, що впливають на їх реалізацію. Ці фактори можна класифікувати на внутрішні та зовнішні, контрольовані та неконтрольовані підприємством (рис. 1).

Як бачимо, інвестиційні стратегії аграрних підприємств визначаються сукупністю факторів. Гармонізація цих чинників забезпечує стратегічну стійкість і конкурентоспроможність на глобальному рівні.

Аналіз досвіду успішних аграрних підприємств на міжнародних ринках дозволяє виділити кілька пріоритетних напрямів інвестування, які забезпечують найбільший вплив на підвищення конкурентоспроможності.

1. Технологічні інновації займають провідне місце серед інвестиційних пріоритетів. Впровадження точного землеробства, використання дронів та супутникових технологій для моніторингу посівів, автоматизація виробничих процесів дозволяють значно підвищити продуктивність та якість продукції при одночасному зниженні виробничих витрат [10, с. 145-162].

2. Інвестиції в системи управління якістю та сертифікацію продукції є критично важливими для виходу на вимогливі міжнародні ринки. Отримання міжнародних сертифікатів якості, таких як ISO, HACCP, GlobalGAP, відкриває доступ до преміальних сегментів ринку та дозволяє отримувати більш високі ціни за продукцію.

3. Розвиток логістичної інфраструктури, включаючи будівництво сучасних складських комплексів, елеваторів, холодильних камер, є необхідною умовою для забезпечення належної якості продукції під час транспортування та зберігання. Інвестиції в логістику особливо важливі для швидкопсувних видів продукції, експорт яких потребує дотримання жорстких температурних режимів.

Успішна реалізація інвестиційних стратегій вимагає створення ефективних механізмів їх втілення (табл. 2).

Таблиця 2. Ключові елементи стратегічного планування та реалізації інвестиційної стратегії аграрного підприємства

Ключовий елемент	Характеристика елемента
Аналітична основа	Глибокий аналіз ринкових можливостей і внутрішніх ресурсів підприємства
Узгодженість стратегій	Інвестиційна стратегія повинна бути узгоджена з загальною стратегією розвитку підприємства
Адаптивність	Необхідність адаптації інвестиційної стратегії до змін у ринковому середовищі
Джерела фінансування	Власні кошти, банківські кредити, державна підтримка, міжнародні фінансові організації, венчурний капітал
Диверсифікація фінансування	Зниження фінансових ризиків і підвищення гнучкості за рахунок використання кількох джерел фінансування
Управління інвестиційними проектами	Ефективна координація учасників процесу, контроль термінів, бюджетів і досягнення цільових показників
Методи проектного менеджменту	Застосування сучасних підходів для мінімізації ризиків і підвищення якості реалізації інвестиційних ініціатив

Джерело: сформовано на основі [11, с. 201-218].

Успішна реалізація інвестиційної стратегії потребує цілісного підходу, який поєднує аналітичну оцінку ринку, узгодженість з загальною стратегією розвитку, диверсифіковане фінансування та сучасне проєктне управління. Особливе значення має здатність підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища, що підвищує його конкурентоспроможність у міжнародному контексті.

Оцінка ефективності інвестиційних стратегій аграрних підприємств повинна базуватися на комплексному підході, що враховує як фінансові, так і нефінансові показники результативності. Традиційні фінансові індикатори, такі як чиста приведена вартість, внутрішня норма доходності, термін окупності показники ефективності: зростання частки експорту в загальному обсязі реалізації, підвищення якості продукції, розширення географії збуту, зм, дозволяють оцінити економічну ефективність інвестиційних проєктів. Однак в умовах орієнтації на міжнародні ринки особливого значення набувають стратегічні іцення позицій на цільових ринках [12, с. 89-107]. Важливими індикаторами успішності інвестиційних стратегій є також показники операційної ефективності: продуктивність праці, урожайність, витрати на

одиницю продукції. Ці показники характеризують внутрішню ефективність підприємства та його здатність конкурувати за витратами виробництва. Екологічні та соціальні індикатори набувають все більшого значення в контексті вимог сталого розвитку та соціальної відповідальності бізнесу. До них належать показники енергоефективності, використання природних ресурсів, вплив на довкілля, умови праці працівників.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє сформулювати ряд важливих висновків щодо ролі інвестиційних стратегій у зміцненні позицій аграрних підприємств на міжнародних ринках. В умовах посилення глобальної конкуренції на аграрних ринках формування ефективних інвестиційних стратегій стає критично важливим фактором довгострокової успішності підприємств. Підприємства, які не здійснюють систематичних інвестицій у модернізацію виробництва, підвищення якості продукції та розвиток інфраструктури, поступово втрачають конкурентоспроможність і можуть бути витіснені з ринку. Найбільший вплив на підвищення міжнародної конкурентоспроможності мають інвестиції в технологічні інновації, системи управління якістю та логістичну інфраструктуру. Ці напрями інвестування забезпечують одночасне підвищення продуктивності, якості продукції та зниження виробничих витрат. Успішна реалізація інвестиційних стратегій вимагає комплексного підходу, що включає стратегічне планування, диверсифікацію джерел фінансування, професійне управління проектами та систематичний контроль результатів. Фрагментарні або хаотичні інвестиції не дають очікуваного ефекту і можуть призвести до неефективного використання ресурсів. Формування інвестиційних стратегій повинно базуватися на глибокому розумінні специфіки цільових міжнародних ринків, включаючи вимоги до якості продукції, споживчі переваги, регуляторні стандарти та конкурентне середовище. Універсальні підходи не забезпечують необхідної ефективності в умовах різноманітності міжнародних ринків. Оцінка ефективності інвестиційних стратегій повинна враховувати не лише фінансові показники,

але й стратегічні індикатори конкурентоспроможності, такі як позиціонування на ринку, якість продукції, клієнтська лояльність. Це дозволяє отримати більш повну картину результативності інвестиційної діяльності.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі пов'язані з розробкою більш детальних методичних підходів до формування інвестиційних стратегій для різних типів аграрних підприємств та специфічних сегментів міжнародних ринків. Особливої уваги потребують питання адаптації інвестиційних стратегій до умов цифрової трансформації аграрного сектору, а також врахування вимог сталого розвитку та кліматичних змін. Актуальними напрямками майбутніх досліджень є також аналіз впливу геополітичних факторів на формування інвестиційних стратегій, дослідження можливостей використання інноваційних фінансових інструментів для фінансування інвестиційних проєктів, а також розробка цифрових платформ для підтримки прийняття інвестиційних рішень в аграрному секторі.

Література

1. Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. Наукове забезпечення розвитку аграрної реформи в Україні. *Економіка АПК*. 2021. № 1. С. 60-71.
2. Кісіль М.І. Негативи в управлінні інвестиційними агропроєктами національного значення Реформування економіки в контексті міжнародного співробітництва: механізми та стратегії : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2024. 272 с. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-364-7-49>. 2020
3. Шпикуляк О.Г., Малік М.Й. Становлення організаційно-економічної моделі сімейного фермерства в Україні: інституційні засади, проблеми та пріоритети. *Економіка АПК*. 2019. № 9. С. 86–98.
4. Майкл Портер. Конкурентна перевага. Як досягати стабільно високих результатів. Пер. з англ. І. Ємельянової та І. Гнатковської. Київ : «Наш формат», 2019. 624 с.

5. Jan Hatzius, Joseph Briggs, Devesh Kodnani, Giovanni Pierdomenico. Global Economics Analyst. The Potentially Large Effects of Artificial Intelligence on Economic Growth (Briggs/Kodnani). Goldman Sachs. Global Economics Analyst. 26 March 2023. 20 p. URL:<https://www.docdroid.net/VtLecSn/global-economics-analyst-the-potentially-large-effects-of-artificial-intelligence-on-economic-growth-briggs-kodnani-pdf>
6. Шпикуляк О.Г., Пугачов М.І., Грищенко О.Ю., Ксенофонтова К.Ю. Економічні тенденції розвитку аграрного підприємництва в сучасних умовах: аспекти воєнного часу. *Modern Economics*. 2023. № 41(2023). С. 170-178. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V41\(2023\)-24](https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-24).
7. Лупенко О.Ю., Шпикуляк О.Г., Малік М.Й. Формування та функціонування інтегрованих структур в аграрному секторі економіки України на засадах сталого розвитку сільських. За. ред. О.Г. Шпикуляка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2022. 52 с.
8. Al-Ababneh H. A., Osmonova A., Dumanska I., Matkovskiy P., Kalynovskyu A. Analysis of export of agricultural products in the context of the global food crisis. *Agricultural and Resource Economics*. 2021. Vol. 7. №. 4. P. 526.
9. Смачило В. В., Божидай І. І. Формування конкурентної стратегії агропромислових підприємств: монографія. Харків: ФОП «Рейтинг», 2022. 176 с.
10. Лазаренко В.І., Боцула О.І., Гулінчук Р.М. Роль поведінкової економіки в забезпеченні сталого попиту на екологічно безпечну продукцію. *Облік і фінанси*. 2021. № 4. С. 109–115.
11. Richardson, K., Chigozie, N. N. and Chinenye, E. I.(2020), Potential impacts of free trade areas and common currency on sustainable agricultural export in Africa. *Journal of Public Affairs*, e2392. DOI: <https://doi.org/10.1002/pa.2392>
12. Котвицька Н.М., Смолій Л.В., Ревуцька А.О. Сталий розвиток аграрного сектору економіки України: таксономічний аналіз тенденцій. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 11. С.107–117.

References

1. Mesel-Veselyak, V. Ya. and Fedorov, M. M. (2021), “Scientific support for the development of agrarian reform in Ukraine”, *Ekonomika APK*, vol. (1), pp. 60–71.
2. Kisil, M. I. (2020), “Negatives in the management of nationally significant agro-investment projects”, *Reformuvannia ekonomiky v konteksti mizhnarodnoho spivrobitnytstva: mekhanizmy ta stratehii : materialy dopovidej Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Economic reform in the context of international cooperation: Mechanisms and strategies. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference], Liha-Pres, Lviv-Toruń, Ukraine. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-364-7-49>
3. Shpykulyak, O. H. and Malik, M. Y. (2019), “Formation of an organizational and economic model of family farming in Ukraine: Institutional foundations, problems, and priorities”, *Ekonomika APK*, vol. (9), pp. 86–98.
4. Porter, M. (2019), *Konkurentna perevaha. Yak dosiahaty stabil'no vysokyykh rezul'tativ* [Competitive Advantage: How to achieve consistently high performance], Nash Format, Kyiv, Ukraine.
5. Hatzius, J., Briggs, J., Kodnani, D. and Pierdomenico, G. (2023), “The potentially large effects of artificial intelligence on economic growth”, Goldman Sachs Global Economics Analyst, available at: <https://www.docdroid.net/VtLecSn/global-economics-analyst-the-potentially-large-effects-of-artificial-intelligence-on-economic-growth-briggs-kodnani-pdf>
6. Shpykulyak, O. H., Pugachov, M. I., Hryshchenko, O. Yu. and Ksenofontova, K. Yu. (2023), “Economic trends in the development of agrarian entrepreneurship in the current conditions: Wartime aspects”, *Modern Economics*, vol. 41, pp. 170–178. [https://doi.org/10.31521/modecon.V41\(2023\)-24](https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-24)
7. Lupenko, O. Yu., Shpykulyak, O. H. and Malik, M. Y. (2022), *Formuvannia ta funktsionuvannia intehrovanykh struktur v ahrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy na zasadakh staloho rozvytku sil's'kykh* [Formation and functioning of integrated structures in the agrarian sector of Ukraine's economy based on sustainable rural development], NSC «IAE», Kyiv, Ukraine.

8. Al-Ababneh, H. A., Osmonova, A., Dumanska, I., Matkovskyy, P. and Kalynovskyy, A. (2021), “Analysis of export of agricultural products in the context of the global food crisis”, *Agricultural and Resource Economics*, vol. 7(4), pp. 526.
9. Smachylo, V. V. and Bozhidai, I. I. (2022), *Formuvannia konkurentnoi stratehii ahropromyslovykh pidpryiemstv* [Formation of competitive strategy of agro-industrial enterprises], FOP «Reytynh», Kharkiv, Ukraine.
10. Lazarenko, V. I., Botsula, O. I. and Hulinchuk, R. M. (2021), “The role of behavioral economics in ensuring sustainable demand for environmentally safe products”, *Accounting and Finance*, vol. (4), pp. 109–115.
11. Richardson, K., Chigozie, N. N. and Chinenye, E. I. (2020), “Potential impacts of free trade areas and common currency on sustainable agricultural export in Africa”, *Journal of Public Affairs*, e2392. <https://doi.org/10.1002/pa.2392>
12. Kotvytska, N. M., Smolii, L. V. and Revutska, A. O. (2016), “Sustainable development of Ukraine’s agrarian sector: Taxonomic analysis of trends”, *Actual Problems of Economics*, vol. (11), pp. 107–117.

Стаття надійшла до редакції 24.05.2025 р.